

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE "HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

16e jaargang nr. 2 herfst 1995

Foto omslag:

Korenmolen "De Vlijt" aan de Kerkstraat, in 1852 gebouwd.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Steenhoffstraat 77a, Soest
R.P. van Dorresteyn, Kolonieweg 6a, Soest
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest
Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

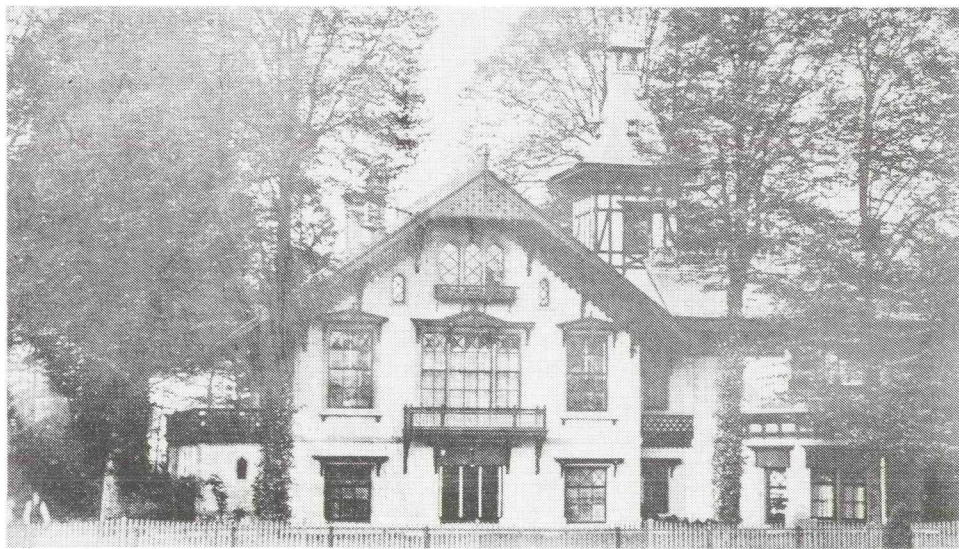
danwel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775.)

DE 'OUDE PASTORIJE' VAN SOEST (1642-1757)

door G.J.M. Derks

Het witgepleisterde herenhuis aan de Kerkstraat nr. 15 is bij velen nog wel bekend als de voormalige pastorie van de Nederlands Hervormde gemeente. Uit een gedenksteen in de gevel blijkt dat de pastorie in 1755 is gebouwd: "Anno 1755 den 16e Meij heeft Hermanus van Pembroek de eerste steen van dit huijs gelegd".

Dit wetende zou men zich af kunnen vragen waar de dominee vóór die tijd dan wel gehuisvest was. Recent speurwerk bracht voldoende gegevens boven tafel om daar een kort artikel aan te wijden. Hieronder volgt een verslag van het onderzoek.

Het latere Huize Middelwijk was voor 1757 de 'Pastorije'.

Een verzoek aan Gedeputeerde Staten

Een eerste aanknopingspunt was een verzoek, vermoedelijk uit 1756, van de schout en het gerecht van Soest aan Gedeputeerde Staten van Utrecht. Daarbij werd toestemming gevraagd om de oude pastorie te mogen verkopen en de opbrengst van de verkoop te mogen gebruiken "tot het spitten, pooten en beplanten van de hoff en moestuin van de nieuwe pastorie".

(1)

Het verzoek bevat ook enige interessante gegevens betreffende de totstandkoming van de nieuwe pastorie. Uit het verzoek blijkt namelijk dat het dorp de nieuwe pastorie te danken had aan de heer Isaak Inssen. Deze gefortuneerde Amsterdammer was eigenaar en bewoner van de buitenplaats Hofslot in de Birkt. De heer Inssen had reeds enige tijd geleden Gedeputeerde Staten verzocht om 600 roeden land te mogen hebben, vrij van alle lasten, met de bedoeling daar een nieuwe woning voor de predikant te laten bouwen. Deze grond behoorde tot de door de Staten van Utrecht genaaste geestelijke goederen, en was afkomstig uit het bezit van het voormalige klooster Mariënburg. De Staten hadden daartoe toestemming verleend hetgeen in Soest tot "innerlijk vernoege" had verstrekt.

Op de redenen voor deze blijdschap gaat men nog dieper in: "aangesien de aldaar zijnde pastorije oud en vervallen, ver van de kerk gelegen en met swaare last van ongelden beswaart was, dat de in- en opgesetenen door de sterfte onder 't rundvee en min geldinge van 't coorn, eenige jaaren herwaars schrikkelijk waaren uijtgeteert, en bijna buijten staat gebracht de ongelden, veel min swaare reparatien, aan sulke en diergelijke gebouwen te doen, te betaalen".

Met andere woorden: de inwoners van Soest waren niet of nauwelijks meer in staat om het onderhoud van de pastorie en de relatief hoge belastingen (verbonden aan de pastorie en de grond waarop dit gebouw stond) te betalen, mede als gevolg van de sterfte onder het vee en de geringe opbrengsten van het koren.

De verkoop

We weten nu dat de bestaande pastorie oud en vervallen was en bovendien ver van de kerk gelegen. Nog nergens is gebleken waar het gebouw precies stond, hoe het er uit zag en wat er zoal bij hoorde. Gelukkig zijn naast het verzoek ook de condities en voorwaarden van de verkoop uit 1756 van de oude pastorie bewaard gebleven.

Uit de "conditien en voorwaarden" blijkt dat de pastorie bestond in "een huijs, erff en grond, 't huijs voorsien met verscheijde vertrekken, boven en benedenkamers, groote saal en keuken en kelder, kleersolders en andere gemakken met een groote vrugtbaere tuijn met een tuijnhuijs, voorsien van excellentie fruijtboomen, wijngaarden en wat dies meer is, sijnde daar bij een bleekvelt en plaats, hoeder en duijven-

hok met andere commoditeijten gelegen, staende in desen dorpe, sijnde 't erff omset met een vredinge en boomen, strekkende van 't gemeene pad tot aen de dorpsbrinken, [daar] ten oosten de erven van Cornelis Jacobse van Rijswijk en ten westen de gemeene steeg naast geland en gelegen zijn". De pastorie mocht dan oud en vervallen zijn, uit deze omschrijving valt af te leiden dat de dominee toch riant gewoond heeft. De goederen konden met kerstmis 1756 aanvaard worden, of zoveel eerder als de predikant zijn nieuwe woning kon betrekken. De bloemen en de jonge beuken waren niet bij de koop inbegrepen.

De verkoop verliep echter niet voorspoedig; mogelijk was er weinig belangstelling voor het vervallen pand. Het perceel werd ingezet door Abraham Schimmel voor 220 gulden. Abraham Schimmel was herbergier in De Drie Ringen in de Kerkebuurt. Naar zijn beweegredenen voor een eventuele aankoop kunnen we slechts gissen. Abraham werd niet de nieuwe eigenaar van de pastorie want het werd door de verkopers "in de slag opgehouden" op 20 gulden. Blijkbaar vond men dat het pand niet voldoende opbracht en zo bleef de oude pastorie nog even eigendom van het dorp.

Nadat de pastorie mogelijk een klein half jaar had leeggestaan kwam er toch een koper. Uit een aantekening onder de genoemde condities en voorwaarden blijkt dat op 13 april 1757 de heer Arend van der Meersch de oude pastorie "uijt de hand" had gekocht voor een bedrag van 375 gulden.

De ligging

Uit de omschrijving van de oude pastorie blijkt dat zij aan de brink was gelegen, namelijk op een strook grond tussen de brink en het gemeene pad. Deze aanduiding kan zowel slaan op het Kort End (Ferdinand Huijcklaan e.o.) als op het Lang End (Kerkpad Nz en Zz e.o.).

Latere overdrachten maken echter duidelijk dat de Oude Pastorie aan het Lang End was gelegen én dat het pand - als het niet werd afgebroken - het hoofdgebouw werd van de latere buitenplaats "Middelwijk" aan het Kerkpad zuidzijde. (2) De plek is in ieder geval dezelfde. Tegenwoordig staan daar de huizen met de nummers Kerkpad Zz 77, 77a, 77b en 77c.

De ouderdom van de pastorie

Nadat de ligging bekend werd, kon met behulp van de blaf-

faards van het zogenaamde oudschildgeld en gegevens uit transporten van de naastgelegen percelen verder in het verleden worden gedoken.

De grond waarop de pastorie was gebouwd maakte deel uit van een "dardendeel van vijff mergen lands" en was in 1536 eigendom van Aert Rutgersz en Jacob Schaeij. Laatstgenoemde had de grond in gebruik. In 1600 was Johan Roetersz [= Schaeij] eigenaar en gebruiker. (3)

Johan was een zoon van Roetert Jacobsz Schaeij en een kleinzoon van de eerder genoemde Jacob Schaeij. Johan Roetersz Schaeij en zijn vrouw Marrichgen Peter Aertszdochter vermaakten volgens een testament van 1614 deze grond aan hun dochter Mechtelt en aan de kinderen van hun overleden dochter Margaretha. (4) Uit dit testament blijkt dat het ging om een huis en hofstede met diverse stukken land, waaronder een kamp land aan de andere zijde van het Kerkpad en een stuk bouwland, gelegen boven de kamp aan de andere zijde van de Overweg (= huidige Middelwijkstraat). De kinderen van Margaretha transporteerden in 1641 de hen toekomende helft van deze bezittingen aan hun tante Mechtelt, die vanaf dat moment dus de enige eigenaresse was. (5) Mechtelt - ook kortweg Metgen genaamd - transporteerde in 1642 het huis en een schuur met de grond tussen de brink en het Kerkpad aan Mr. Carel Martens, ontvanger en rentmeester van de (geseceficeerde?) goederen van de Staten van Utrecht. (6) Vermoedelijk werd het pand aangekocht om de predikant op een geschikte wijze te huisvesten, maar geheel zeker is dit niet. De kamp aan de andere zijde van het Kerkpad en het bouwland op de Eng werden buiten de verkoop gehouden.

Uit de buurmeestersrekeningen over de eerste jaren na de aankoop blijkt dat er druk werd gewerkt aan de pastorie en de tuin. (7) Verschillende personen werden betaald voor verrichte werkzaamheden aan het "predicantshuijs", zoals Baucke Petersz (metselaar), Henrick Joachimsz (smid), Thonis Evertsz (timmerman), Lambert Thonisz (timmerman) en Gerrit Cocqsz (glazenmaker). Ook de tuin werd onderhanden genomen en opgemeten. Vanaf de Melm werd zand gebracht. Meuws Jansz spitte de tuin om en hielp bij het planten van de doornenheg om "des predicants hoff", net als Gijsbert Cornelisz. Twee daghuurders kregen elk 12 stuivers voor het binden van de heg en Peter Hovenier ontving drie gulden voor het vlechten. Voor de heg, destijds aangeduid als de "vredinge" of "vrede"

werden 100 doornen gekocht voor een bedrag van 1 gulden en 4 stuivers. Een grondige bestudering van de buurmeestersrekeningen zal ongetwijfeld nog meer wetenswaardigheden met betrekking tot het onderhoud aan woning en tuin van de dominee op leveren.

De bewoners

Als we ervan uitgaan dat het pand inderdaad vanaf 1642 tot 1755 als pastorie heeft gefungeerd dan kan met behulp van de predikantenlijst (die als bijlage is opgenomen in de inventaris van het archief van de Nederlands Hervormde gemeente te Soest) het volgende overzicht van bewoners samengesteld worden. Van de dominees is steeds vermeld in welke periode zij in Soest predikten, wat de vorige standpaats was, waarnaar zij vertrokken en voor zover bekend, de namen van de echtgenoten. Soest was gezien de vele proponenten op het overzicht een zogenaamde proponentplaats, dat wil zeggen een kleine hervormde gemeente, waar ook pas van de universiteit komende predikanten voorganger mochten zijn.

1. Jan Baers, predikant te Soest 1632-1645, gekomen uit Vreeswijk, in 1645 emeritus.
2. Abraham Eilschemius, predikant te Soest 1645-1648, gekomen uit Beetgum, overleden in 1648.
3. Hendrik Maartensz van Harlingen, predikant te Soest 1649-1684, gekomen uit Nigtevegt, in 1684 emeritus.
4. Herman Appels, predikant te Soest 1685-1700, proponent, overleden in 1700.
5. Petrus van den Helm, predikant te Soest 1702-1738, was vlootpredikant, overleden in 1738, trouwde in 1705 met Dina Elisabeth de Kempenaar.
6. Lambertus Evenhuijs, predikant te Soest 1739-1740, proponent, vertrok naar IJsselmonde.
7. David van Hengel, predikant te Soest 1740-1741, proponent, vertrok naar Zevenhuizen.
8. Bartholomeus van Es, predikant te Soest 1743-1744, proponent, vertrok naar Goedereede.
9. Henricus van der Souw, predikant te Soest 1744-1746, proponent, vertrok naar Naarden.
10. Antonius van Duuren, predikant te Soest 1746-1752, proponent, vertrok naar Kethel, was gehuwd met Johanna Geertruij Lindeman.

11. Jacob de Swart, predikant te Soest 1753-1762, propo-
nent, vertrok naar Marssum, trouwde in 1754 met Clara
de Harde.

Van deze predikanten zijn vooral Dominee van Harlingen en
Dominee van den Helm een lange periode in Soest geweest.

Ter afsluiting

De Oude Pastorie is dus waarschijnlijk in, of kort na, 1642
ontstaan uit een boerenhofstede en werd ruim honderd jaar
later onderdeel van de buitenplaats Middelwijk. Aan de
geschiedenis van "Middelwijk" kan mogelijk in de toekomst
nog eens in één of meerdere artikelen aandacht besteed
worden. Veel is al bekend, maar er moet nog nader onderzoek
verricht worden om tot een meer afgerond geheel te komen.
Resteert nog de vraag waar de predikanten vóór 1642 gewoond
hebben. Reeds in 1587 kwam de eerste predikant naar Soest!

Noten:

RAU = Rijksarchief Utrecht.

GAS = Gemeentearchief Soest.

GAA = Gemeentearchief Amersfoort.

1. RAU, Archieven der Hervormde Gemeente te Soest, invnr.
159.
2. Zie bijvoorbeeld RAU, Dorpsgerechten, invnr. 1911, fol.
130 en 189 en invnr. 1912, fol. 30.
3. GAS, Oud Archief, invnr. 121.
4. GAA, Notarieel Archief, invnr. AT 002 a 001 (notaris
Johan van Ingen), fol. 367 verso. Testament en lijf-
tochte van Jan Roeters Schaij en Marrichgen Peter
Aertsdr echteluiden tot Soest; 11.8.1614.
5. RAU, Dorpsgerechten, invnr. 1902, transport dd
3.8.1641.
6. RAU, Dorpsgerechten, invnr. 1902, transport dd
11.5.1642.
7. GAS, Oud Archief, invnr. 111. Zie bijvoorbeeld de reke-
ningen van de buurmeesters over de jaren 1646-1647,
1647-1648, 1653-1654.

'WIJLEN' HET SOESTER NATUURBAD II

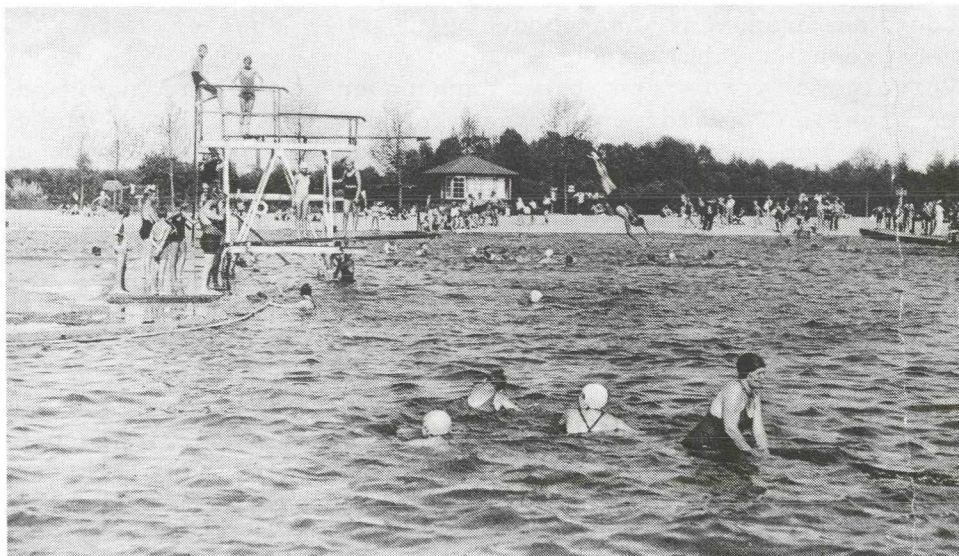
door Th.M. Peet

1933-1962

Op 17 juni 1933 - Soest telde toen \pm 15.000 inwoners - kon het Natuurbad al officieel geopend worden. Helaas niet zo feestelijk als voorbereid. Hevige regens waren er de oorzaak van dat een door de Soester Bond van Lichamelijke Opvoeding georganiseerde "opmarsch van plm. 1000 Soester Sportbeoefenaren naar het natuurbad, alwaar een grootsch opgezet defilé het tijdstip der opening zou aangeven" werd afgelast.

Naar schatting ruim 2000 personen, waaronder 1600 betalende bezoekers, waren desondanks aanwezig bij de openingsplechtigheid, die gevuld werd met toespraken van de voorzitter van "de Zwemcommissie" en van de waarnemend burgemeester, wethouder van Duren. De burgemeester, G. Deketh, zelf kon "door een plotselinge ongesteldheid, die operatief ingrijpen noodzakelijk maakte" niet aanwezig zijn. De toespraak van de wvd. burgemeester verdient door de bloemrijke taal eigenlijk volledige weergave, maar ook dat zou hier te ver voeren. Daarom slechts enkele citaten:

... een gevoel van bijna niet onder woorden te brengen bewondering voor de schoonheid, die de natuur aan het geheel

Soester Natuurbad geopend juni 1933.

heeft gegeven. Dit ongetwijfeld grootsche werk zou in een minder grootsche natuur als deze zeer zeker niet tot zijn recht komen. Deze specifiek Soester natuur zult u elders tevergeefs zoeken".

"Mij ontbreken de talenten, om dat machtige schoone, dat een dichterlijke beschrijving waard is, onder die bewoordingen te brengen, die het alle recht zouden doen wedervaren".

In de toespraak werd nog de kwestie van het gemengd zwemmen en zonnebaden aangeroerd, eindigend met de mededeling, dat het gemeentebestuur had besloten "het gemengde samenzijn toe te laten daar, waar eigenlijke sport ophoudt en plaats maakt voor gezelligheid, m.a.w. waar het waterbad plaats maakt voor het zonnebad. Dit cachet door het gemeentebestuur ons zwembad gegeven, zal dit slechts kunnen sieren".

Na onder andere een aanval op het plaatselijk blad "De Soester" (ook volgende sprekers spraken hun afkeuring uit over publicaties in genoemd blad) te hebben gedaan en het instellen van een beheerscommissie te hebben vermeld, werden de nodige dankbetuigingen uitgesproken o.a. voor "den heer Meurs, hoofd openbare werken en ontwerper van het bad", de werkers; de Commissaris van de Koningin van Utrecht, Mr. Dr. s'Jacobs; en de Intendant van het paleis van H.M. de Koningin-Moeder. Daarna volgden nog enkele sprekers, waarna de waarnemend burgemeester "met het hijschen van de zo juist door de Brandweer aangeboden vlag" het Soester Natuurbad voor geopend verklaarde.

Vervolgens werd "een thee aangeboden", waarna "nabij de watervallen" zwemdemonstraties werden gegeven door "eenige bekende dames-en heren van de Ned. Zwembond. Daarna werd het bad opengesteld voor het publiek. "Het gehele complex van het Natuurbad is ruim 8 H.A. groot; het bassin 11.000 M². De diepte varieert van 0.60 tot 3.80 M. en is goedgekeurd door het bestuur der N.Z.B. voor internationale wedstrijden. Het benodigde water wordt geleverd door de Utr. Waterl. Mij. op een temperatuur van 23 gr. Celsius, en wordt, voor het in het bad komt, gefilterd, terwijl nog een biologische reiniging plaats heeft van het tusschenwater. Het water stroomt over een tweetal watervallen, wat een aardig gezicht oplevert. Voor men gaat zwemmen is een douche verplichtend, terwijl het zand, dat nog aan de voeten wordt medegenomen, wordt afgespoeld in het z.g. natte perron". Vloeren en wanden van het bassin bestaan uit een aantal lagen asfaltpa-

pier tot een totale dikte van 8 mm. en een pleisterlaagje van gemiddeld 9 mm. dikte. Het bassin bevat 18.000 M³ water. Na nog de aanwezigheid van speelvloten, een springtoren van 3 M. hoogte, de parkeerplaatsen de fietsenbergplaats, voortdurende controle van badwater, een theehuis en doelmatige cabines vermeld te hebben besluit het betreffende krantenverslag als volgt: "Een deel van het strand nabij het restaurant is beschikbaar gesteld voor gemengd verkeer. Het geheel biedt een fraai bosch- en heide-panorama en zal voor zeker veel belangstelling trekken, vooral in de a.s. vacantielijd".

Met betrekking tot het gemengd zwemmen en baden vermeldt Hans Kraal in zijn hiervoor reeds vermeld artikel dat er in de beginjaren "wel gemengd zwemmen was toegestaan, maar op de zandstranden werden de bokken van de geiten gescheiden. Als het gezin op een mooie zondag in het bad ging recreëren, dan moest pa, wanneer hij zich niet in het water bevond, aan de Soesterkant opdrogen en ma kon dan uitrusten aan de Soesterbergse zijde, al of niet vergezeld van meegekomen kroost, waarvan de sexe niet zo streng werd gesepareerd".

"Zondagen van zes à zeven duizend bezoekers waren heel gewoon". "Op zo'n drukke zondag voor de oorlog is door het publiek, dat veel kritiek leverde op de sexenseparatie, de afrastering tussen de strandgedeeltes volkomen tegen de grond gewerkt en ging het gezamenlijke strandvermaak zijn intrede doen. Dit gebeuren heeft nog heel wat discussie in de raad opgeleverd en was ook een dankbaar gegeven voor ingezonden stukken pro en contra in de Soester pers". Tot zover Hans Kraal; ik verwijs graag naar zijn lezenswaardige artikel over meer gedetailleerde gegevens.

Volledigheidshalve vermeld ik hier nog dat de gemeenteraad najaar 1933 besloot tot het oprichten van de Stichting tot "Beheer van het Soester Natuurbad", welke naam bij de komst van het overdekt instructiebad De Turf (inmiddels afgebroken) werd gewijzigd in "Stichting Zwembaden Soest", die vervolgens een roemloos einde vond na de verkoop en afbraak van het Soester Natuurbad in 1988.

In de oorlogsjaren liep het natuurbad veel schade op, enerzijds door achterstallig onderhoud en diefstal (hout!), anderzijds door afzwaaiende bommen bij een luchtaanval op het vliegveld Soesterberg door de geallieerden, die onder meer het bassin lek sloegen. "Voor de meest nodige herstel-

werkzaamheden" (er was zo kort na de Wereldoorlog niet veel geld beschikbaar voor dit soort objecten) werd in de raadsvergadering van 28 mei 1947 een crediet verleend van f 35.000,-. Rond dit praktische punt werden opnieuw betogen gehouden met betrekking tot het zwemmen op zondag en het gemengde zwemmen. Ook kwam de vraag aan de orde of er een particuliere of een overheidsexploitatie van het bad moest zijn. Tijdens de discussie bleek voorts nog dat pogingen om het bad te verkopen op niets waren uitgelopen, doch aldus de verantwoordelijke wethouder - "niet alleen daarom" werd gemeentelijke exploitatie noodzakelijk geacht.

Een voorstel om het bad op zondag te sluiten werd verworpen; het kreeg slechts vier voorstemmers. Het gemengd zwemmen en baden werd gebonden aan een door het stichtingsbestuur op te maken en door burgemeester en wethouders goed te keuren schema. In de praktijk betekende dat dat er speciale uren kwamen voor dames; voor heren; en voor gemengd zwemmen. In de loop der volgende jaren stierven dergelijke regelingen echter een zachte dood.

Het voorstel van B. en W. om een crediet van f 35.000,- te verlenen werd aanvaard met vijf stemmen tegen. Midzomer 1947 werd er weer gezwommen. Vijf jaar later, in de raadsvergadering van 26 januari 1951, werd nogmaals een crediet verleend voor verbeteringen, nu van rond f 50.000,-. Een deel van dit crediet was bestemd voor een niet onaanzienlijke verbetering van het bij de opening in 1933 "theehuis" genoemde paviljoen.

Door deze verbouwing - met een restaurant-technische en financiële inbreng van een restauranthouder (en beoogd exploitant) uit Zeist - kreeg het paviljoen meer het karakter van een restaurant: het werd bij de opening van het seizoen op 10 mei 1955 met een officieel diner geopend.

De noodzaak van een algehele vernieuwing van het natuurbad werd echter steeds duidelijker en in nauw overleg met de stichting en anderen werd daarvoor door de Dienst Gemeentewerken een plan opgemaakt, op basis waarvan door het gemeentebestuur in juni 1955 de benodigde rijksgoedkeuring werd aangevraagd. Door, kortweg gezegd, de door het Rijk opgelegde "bestedingsbeperking" kwam dit plan niet tot uitvoering. In de daarop volgende jaren moest steeds weer worden geconstateerd dat het natuurbad niet meer voldeed noch kon voldoen aan de eisen, die, met name voor wat betreft de volks-

gezondheid, aan een "modern" bad moesten worden gesteld. Zo ontving het gemeentebestuur d.d. 31 juli 1959 een schrijven van de Inspecteur van de Volksgezondheid te Hilversum, waarin opnieuw aandacht werd gevraagd voor de slechte kwaliteit van het water, besluitend met de mededeling: "Deze steeds verder voortschrijdende verontreiniging van het Soester Natuurbad vervult mij met grote bezorgdheid en het zal van de komende analyserapporten afhangen of ik u het advies tot sluiting zal moeten geven. Uit een en ander blijkt nogmaals de grote noodzakelijkheid voor uw gemeente om de beschikking te krijgen over een goed geoutilleerd zwembad met rondpompinstallatie, filters en chloreringsmogelijkheid". Stichtings- en gemeentebestuur, reeds jaren van deze situatie op de hoogte, hadden inmiddels niet stil gezeten. Zo kon begin 1957 van de Minister van Wederopbouw en Volksgezondheid de mededeling worden ontvangen dat het bovenvermelde vernieuwingsplan van de Dienst Gemeentewerken in het bouwprogramma kon worden opgenomen en dat hij, met het oog op de situatie op de bouwmarkt, zou doen nagaan of de goedkeuring op een zodanig tijdstip zou kunnen worden afgegeven dat in het najaar met de werkzaamheden zou kunnen worden begonnen. Dit bericht betekende in beginsel de zolang verbeide rijksgoedkeuring. Helaas hebben toen de inmiddels van kracht geworden investeringsbeperkingen de uitvoering van de plannen weer verhinderd.

Toen medio 1958 verwacht mocht worden dat verwezenlijking van de plannen op niet te lange termijn weer tot de mogelijkheden ging behoren, werden zij opnieuw ter hand genomen. Gewijzigde inzichten maakten het echter noodzakelijk het in 1955 ter rijksgoedkeuring ingezonden plan aan een herziening te onderwerpen.

Toen dit in schets gereed was en in januari 1959 besproken met het gemeentebestuur, bleek echter dat de werkzaamheden van de dienst Gemeentewerken het niet toelieten op redelijke termijn de verdere uitvoering van het plan te hand te nemen. Het gemeentebestuur besloot toen begin maart 1959 om de verdere uitwerking van de plannen in handen te leggen van derden. Op 18 maart 1959 besloot de gemeenteraad daarvoor een crediet van f 20.000,- beschikbaar te stellen. Veel moeilijkheden werden door de gemeenteraad niet opgeworpen. De noodzaak tot vernieuwing van het bad werd door de voorzitter o.a. nog eens als volgt benadrukt: "Als er nu een

overdrukke zondag is en de week daarop weer, dan zwemt men nog in het vuile water van de vorige zondag en dat zal bij het nieuwe bad afgelopen zijn".

In mei 1959 werd vervolgens aan de Nederlandse Heide Maatschappij te Arnhem (architecten L.A. Heydelberger -B.N.A. en R. Oldhoff) opdracht verstrekt voor het bestedingsklaar maken van de vernieuwingsplannen. Deze waren in juli 1959 zover klaar dat aan de gemeenteraad het voorstel kon worden gedaan om voor de uitvoering daarvan een crediet van f 851.000,- beschikbaar te stellen. Zonder veel discussie besloot de raad daartoe op 29 juli 1959.

Waren eerder de "bestedingsbeperking" en de "investeringsbesprekingen" oorzaak van uitstel, nu gooide de "(over)spanning op de bouwmarkt" roet in het eten en verhinderde dat het nieuwe bad nog vóór het seizoen 1960 gereed kon zijn.

Op 2 januari 1961 kon dan eindelijk met de werkzaamheden worden begonnen. Daardoor kon er in 1961 uiteraard niet in het natuurbad worden gezwommen. En dat betekende het einde van het oude Soester Natuurbad.

De betekenis en waarde van het bad voor de inwoners van Soest en verre omstreken, wil ik graag onderlijnen met wat cijfers uit het (gecombineerde) Jaarverslag over 1958 en 1959:

Aantal bezoekers 1958: 119.100; 1959: 184.460.

Aantal abonnementen 1958: 2.157; 1959: 2.749.

Gemiddeld aantal bezoekers in de jaren 1955-1959: 1.003 per dag, 119.425 per jaar.

19 augustus 1955 - voor de eerste keer 100.000 bezoekers.

12 augustus 1959 - voor de eerste keer 150.000 bezoekers.

Uitgereikte zwemdiploma's 1958: 381, 1959: 574.

Wat het natuurbad betekende voor niet-inwoners van Soest mag blijken uit tellingen die op 6 dagen in augustus 1959 werden gehouden: 55% van de bezoekers kwam van buiten Soest. Van deze 55% kwamen er 15% uit Amersfoort, 12% uit Amsterdam, 15% uit Utrecht en 8% uit andere plaatsen.

AMERSFOORT 'STAL' VOORAL STUK SOESTER HISTORIE

door Jan van Steendelaar

Inspraak was in de jaren dertig een woord dat niet in het vocabulaire van ambtenaren en gemeentebesturen voorkwam. Een voorbeeld daarvan is de annexatie van Soester grondgebied door Amersfoort. Hoezeer Soest hiertegen ook protesteerde, de hogere overheden, het college van gedeputeerde staten van de provincie Utrecht en de Raad van State, legden die koeltjes naast zich neer. De bijna tweehonderd bewoners van het gebied die erbij betrokken waren, hoefden niet eens aan protesteren te denken. Ze werden van de ene op de andere dag inwoner van Amersfoort. Zoals de bewoners van de boerderijen de Isselt, de Platluis, de Glashut en de Vurige Wagen, en de bewoner van de kapel van Isselt, H. van Dijk. Hij werd er in 1916 als inwoner van Soest geboren en werd op 1 september 1938, de datum van de officiële annexatie van het gebied de Lage Birkt en Isselt, zonder te verhuizen Amersfoorter. Dat gold uiteraard ook voor de andere bewoners van het gebied.

Dat de gerenommeerde boerderijen naar Amersfoort overgingen, was Soest al een doorn in het oog, maar dat hetzelfde "lot" ook de kapel van Isselt trof, viel helemàal verkeerd. De kapel was immers van groot historisch belang voor de geschiedenis van Soest, vond men. Dat mag nu was overdreven lijken, in de tijd dat de annexatie speelde was het een vaak gebruikt tegen-argument.

Ridderhofstad

Het kapelletje lag destijds in de Lage Birkt, niet ver van de Eem af. Het was bereikbaar via de Peter van den Bremerweg, de belangrijke binnenweg door de weilanden die Soest met Amersfoort verbond. De kapel van Isselt (adres nu: Isseltseweg 155) dateert van 1339 en ontleent haar naam aan de ridderhofstad Isselt die vroeger op die plek stond. Deze ridderhofstad werd al in 1328 genoemd. De kapel, in 1339 gesticht door Dirk Cosijn van Isselt ter ere van de Heilige Barbara, maakte er deel van uit. Samen vormden ze één complex. Ridderhofstad en kapel bleven twee eeuwen in het bezit van Isselt. In het jaar 1500 trad Beyeraet van Isselt in de kapel in het huwelijk met William van Dam, raad en schepen van Amersfoort. Tegelijk met andere kerken in de omgeving

namen de protestanten in 1580 ook de kapel van Isselt voor hun oefeningen in gebruik.

Jonkheer Cornelis van Isselt liet in 1649 de prachtige gebrandschilderde ramen aanbrengen die er, naar het schijnt, door de jaren heen alleen maar mooier op geworden zijn. In 1729 ging dit bezit over aan een zijtak, de familie Sasse van Isselt. In het jaar 1775 kwam er opnieuw een andere eigenaar. Jacob van Dam, één van Utrechts vroede vaders, kocht deze bezitting en deze is sindsdien in het bezit van de familie Van Dam. Jacob van Dam voegde, toen hij de heerlijkheid verwierf, de naam Isselt aan de zijne toe. Waarschijnlijk doordat er geen enkel onderhoud aan werd gepleegd, ging de heerlijkheid hard achteruit. Dat bracht Jacob van Dam tot het besluit de ridderhofstad te laten afbreken. Alleen de kapel bleef bestaan. Een uit 1830 daterend schilderij toont aan dat de kapel van Isselt ook de begraafplaats is van de familie Jacob van Dam van Isselt.

Rouwborden

Ook de kapel kreeg het zwaar te verduren, zo blijkt uit oude stukken. Een geschiedschrijver verhaalt hoe hij in 1803 nog overblijfselen van kerksieraden op het altaar zag staan, terwijl aan de muren nog enige wapen- en rouwborden van het ouderlijk huis Sasse van Isselt hingen. Die bezittingen zijn bewaard gebleven. Ze verkeren in goede staat en hangen nog steeds in de kapel. Deze heeft in het begin van de vorige eeuw een andere bestemming gekregen en diende lange tijd een boer tot woning. Het koor van de kapel behield zijn oorspronkelijke gedaante. De goed geconserveerde rouwborden van de familie Van Dam van Isselt die er hangen, herinneren eraan dat zich onder deze kapel de grafkelder van deze familie bevindt. In 1916 ging de kelder voor de laatste keer open voor de bijzetting van één van de nazaten van Jacob van Dam van Isselt.

In het torentje van de kapel hangt nog de noodklok die bij het uitbreken van de oorlog de plaats innam van de oorspronkelijke klok die uit 1717 dateert. De eerste klok draagt het opschrift "Soli Deo Gloria", Slechts Gode Eer. Deze klok, die ooit de vromen uit de Lage Birkt en Isselt ter kerke riep, hangt nu in de kapel, naast het altaar. De noodklok, die werd verwijderd toen het torentje geen weerstand meer had tegen de elementen, werd er later weer in opgehangen

De Kapel van Isselt, nu als woonhuis in gebruik.

toen het torentje op z'n plaats boven het koor werd teruggezet.

In 1938 werd de "landhonger" van Amersfoort gestild toen een deel van Soest werd geannexeerd. Daarbij was ook het oude plekje bij de Eemoever. "Moge het niet te spoedig plaats moeten maken voor de vestiging van industrie of woonwijk", schreef de plaatselijke krant bij die gelegenheid onder de kop "Historie en traditie contra hebzucht". Daarbij werd vastgesteld "dat de gronden uit historisch en traditioneel oogpunt geheel bij Soest behoren en zeker niet bij Amersfoort. Ze zijn gelegen rondom den Isseltschen weg, één der

verbindingswegen van de stad Amersfoort met het dorp Soest. Eén dier andere wegen is de Oude Soester weg, later te Soest omgedoopt in Peter van den Breemêrweg, die in de oudste tijden de eenige weg van Soest naar Amersfoort was. Beide plaatsen zijn reeds zeer oud. In die oude tijden van om en nabij en kort na het jaar 1000, in de elfde en twaalfde eeuw, heeft zich een historie rondom Amersfoort ontwikkeld die niet te loochenen valt. Talrijke herinneringen aan die oude tijden vindt men juist daar in de buurt. De lage landen aan de Eem, een heel eind buiten de stadsgrachten van Amersfoort, op Soest aan, vormden nimmer eenig onderdeel van Amersfoort, integendeel. De Lage Birkt zoals die omgeving daar heet, was steeds kennelijk een onderdeel van de landelijke gemeente Soest. Als zoodanig komen wij het herhaaldelijk tegen in de oude acten die veelal gewagen van plundertochten vanuit Amersfoort naar het landelijke Soest. Maarten van Rossum organiseerde ook dergelijke tochten en dan vindt men steeds vermeld, dat Soest begon aan de Lage Birkt".

Vandaar ook die historische namen van de oude boerderijen als de Vurige Wagen, Isselt, de Platluis en de Glashut. En de historische kapel van Isselt, met nog steeds de particuliere begraafplaats van de familie van Isselt. Bij één van de vele overstromingen van de Eem, jaren geleden, toen de Afsluitdijk nog niet was aangelegd, steeg het water ook in de kapel en in de grafkelder, "zooddat korten tijd later de familie Van Dam van Isselt besloot den grafkelder te laten dichtmetselen, waterdicht, zoodat deze verder niets meer van het hooge water zou hebben te lijden. Later, na de afsluiting van de Zuiderzee, is dat hooge water verder uitgebleven, doch de grafkelder was en bleef dichtgemetseld. Nadien, in 1916, is de kapel nog eenmaal gebruikt voor de bijzetting van het stoffelijk overschot van een lid der familie, doch deze was gecremeerd, en slechts de urn met de asch heeft een plaatsje gevonden in de kapel".

Het zou volgens het gemeentebestuur van Soest "zeer te betreuren zijn indien deze historische kapel, die bij Soest behoort, uit het grondgebied onzer gemeente zou verdwijnen en voortaan tot Amersfoort zou gaan behooren", zo liet het gedeputeerde staten en later de Raad van State weten. Het mocht niet baten. Soest verloor niet alleen 120 hectare grondgebied, inclusief de bevolking van bijna tweehonderd zielen, maar vooral een stuk historie.

DE 'NACHTWACHT' VAN SOEST
Redactie

Al ver voor 1800 bestond er in Soest een "nachtwacht". Iedere nacht was er bewaking, verzorgd door een groep "weerbare" mannen, als voorloper van de later aangestelde politie. Deze "klepperwacht" heeft nog vele jaren gefunctioneerd. Zo wordt in 1823, dus na "de Franse tijd" door schout G. Steyn van Hensbroek, de eerste Burgemeester van Soest, onderstaand "Reglement" opnieuw bekrachtigd.

Reglement op het gaan van de Nacht of Stille Wachten, voor de Gemeente Soest, Provincie Utrecht

Artikel Een.

De Nachtwachten worden verdeeld in vier Wijken, als volgt:

- No. 1. Voor het *Langeindt* van Soestdijk tot de eene zijde van de Teutsteeg.
- No. 2. Voor *Middelwijk* van de eene zijde van de Teutsteeg, tot de eene zijde van de Kerkebuurt, langs de Bakkerij van SMORENBURG.
- No. 3. Voor het *Korteindt* van de Kerkebuurt, langs de Herberg de Drie Ringen, tot het Huis van JAN GERITSE van DORRESTEIJN, en van daar dwars over de Straatweg, tot en met de Woning van HENDRIK BOSCH naar de Bunt.
- No. 4. Voor de *Bunt en de Birk*, van het Huis van HENDRIK BOSCH, tot en met de Birk tegen Isselt.

Artikel Twee.

De Wachthebbende Manschappen zijn gehouden des Avonds ten tien Uren bij één te komen, die voor de Langeindt en Middelwijk aan de Teutsteeg; die voor het Korteindt en de Birk voor het Huis van WILLEM VISSER; welke Manschappen aldus van hunne Loopplaatsen beginnende, niet voor des Morgens ten vier Uren uit één mogen gaan. En zijn tevens gehouden elke Nacht vijf Omgangen in hunne Wijk te doen.

Artikel Drie.

De Wachthebbende Manschappen zullen geen Vuur of Licht, ten kosten der Gemeente genieten, maar zulks verkiezende, in hunne Woningen, eenige ververschingen mogen gebruiken, mits

daartoe niet langer dan uiterlijk een half Uur wordt be-
steedt.

Artikel Vier.

Van het doen der Wacht zijn geene Ingezetenen hoe ook ge-
naamd bevrijdt. Doch bejaarde Personen, en ongehuwde Vrouwen
die een afzonderlijk Huis bewoonen, zullen verplicht zijn
hunne Wachtbeurten door geschikte en weerbare Mannen ten
hunne kosten te laten waarnemen.

Artikel Vijf.

Alle de gene welke verzuimen mogten hunne Wachtbeurt behoor-
lijk waartenemen, of door een geschikt Persoon te laten
waarnemen, of op de Wacht ongeregeldheid plegen, zullen
verbeuren eene Boete van *drie Guldens*, ten profijte van de
Algemeene Armen dezer Gemeente, en daar en boven gehouden
zijn, hun beurt op de Wacht te vervullen.

Artikel Zes.

De laatstwachtdoende Manschappen, zullen de daarop volgende
Morgen, voor tien Uren, de Wachtlijst, Klep en Pieken onbe-
schadigd aan de op hen volgende Manschappen overleveren. Die
welke hierin nalatig zijn, zullen de Wacht voor de te laat
aangezegde Persoon moeten waarnemen, en daarbij moeten
betalen de Boete van *één Gulden*.

Artikel Zeven.

De op de Wacht vermist wordende Lijsten of gebroken wordende
Pieken of Kleppen, zullen door de laatstwachtdoende Man-
schappen moeten worden vergoedt. Ook zal niemand die de
Wacht moet betrekken, een gebroken Piek of Klep aannemen,
zullende anders verplicht zijn, die voor zijn eigen kosten te
doen vernieuwen, en als den dader daarvan worden aangemerkt.

Artikel Acht.

De Wachtdoende Manschappen zullen zorgvuldig toezien, naar
alle verdachte Personen, die zich, het zij op de publieke
Weg, of elders vertoonen. Zij zullen de zoodanige in Arrest
moeten nemen en in goede bewaring houden. En daar van den
Dienaar der Justitie of den Veldwagter kennis geven, om
verder naar den *Burgemeester* te worden overgebracht.

Artikel Negen.

De Wachthebbende Manschappen zullen bij voorkomende ongevallen in hunne Wijk, de overige Wachtdoende Manschappen door hunne Kleppen, daar van kennis geven, die als dan verplicht zullen zijn direct ter hulp toe te snellen. En bij het ontstaan van Brand alle de Ingezetenen bijzonder die in de nabijheid van den Brand woonachtig zijn terstond op te wekken, en daarbij Brand! moeten roepen. Als ook in de nabijheid van den Brand, Lantaarens met Brandende Kaarsen en Water-Emmers requireeren. Voorts dadelijk de Opperbrandmeester en alle andere Geëmploijeerden bij den Brandspuit als mede *Burgemeester* en Leden van het plaatselijk Bestuur daar van kennis geven. Ook zullen de Manschappen Wachthoudende in de Korteindt of Middelwijk terstond de Klok moeten Kleppen. Zullende voorschreven Manschappen na dit te hebben verrigt, zich weder naar hun Wijk moeten begeven tot het verder waarnemen van de Wacht.

Artikel Tien.

De Veldwagter en Dienaar der Justitie dezer Gemeente, worden bij deze door den *Burgemeester* gelast, van tijd tot tijd toe te zien, of de Wachthebbende Manschappen aan hunne pligt voldoen. Wanneer er Detachementen of Piquetten van de Schutterij des Nachts rondgaan, zullen de Wachthebbende Manschappen zich daarmede verstaan, en in geval van nood, elkander hulp verleen.

Artikel Elf.

In elke Wijk zullen twee Wijkmeesters worden aangesteld, met kwalificatie om behoorlijke orde te houden in hunne Wijken over de Wachtdoende Ingezetenen. Zullende deze Wijkmeesters de Lijsten van de Persoonen in hunne Wijk woonachtig getrouwelijk en zonder aanzien van persoon opmaken.

Artikel Twaalf.

Wanneer de ingestelde Boete niet binnen drie dagen na de gepleegde overtreding zijn betaald, of de gebroken en vermiste Kleppen, Pieken en Wacht-Lijsten niet zijn hersteld, zal zoodanig Persoon voor vier en twintig uren ten zijne kosten in Arrest worden genomen. En daar en boven de Boeten schuldig blijven te voldoen.

Aldus gedaan bij het Gemeente-Bestuur van Soest, op heden den een en dertigsten October 1800 vier en twintig.

(Is geteekend)

G. VAN STEIJN VAN HENS BROEK.
 RIJK STALENHOEF.
 HENDRIK FLUIJT.
 AS. TESSELHOFF.
 JOHs. SMITS.
 HENDRIK JANSE KOK.
 WOUTER LOGTENSTEIJN.
 P. BOUTER.

Voor Eensluidend Afschrift,

VAKANTIE A LA CARTE II

door Hugo Schaaf

Ook wij zijn op weg naar Soesterberg en komen dicht bij de Heideweg langs een hotel aan de Soesterbergsestraat. Op een kaart uit 1955 prijkt Hotel Café-Restaurant "v.d. Brink" nog in volle glorie, met borden van KNAC en ANWB. Een eerste-klas hotel dus, met de aanbevelingen:

"Stromend koud en warm water
 Centrale verwarming
 (Ook 's winters geopend)"

Uit de prentkaarten zou men op kunnen maken dat Soestduinen en Soesterberg hoofdzakelijk bestonden uit: vliegveld, natuurbad, wat grote villa's en een bonte verzameling gelegenheden om te eten, te drinken en te slapen tijdens vakantie en vrije dagen.

Soestduinen biedt o.a. de volgende mogelijkheden:

Vacantie- en Rustoord "Zomers Buiten" waar men kiezen kan uit "villa's", blokjes vacantiewoningen, genoemd naar bomen, zoals Villa Beuk, Villa Esch en Kastanje, Villa Iep en Den. Op 11 Juli 1934 vraagt Olly zijn oom en tante om 3 pond pinda's, maar er is nog meer nodig om het weekend perfect te maken: "... toe, neem Bobby nou mee anders vind ik het flauw. Moeder vind het goed."

Wie was Bobby, een vriendje of een hondje?

Vacantie Bungalow Centrum "Kampoord" hanteert een andere naamgeving. Uit Bungalow "Epsilon" komt een kaart die, naar de tekst te oordelen, kort na de oorlog geschreven moet zijn.

Hotel Café-Restaurant vd. Brink.

"Beste Tienus, Hoe vindt je ons vacantiehuis?
 We hebben 't hier heerlijk midden in de bosschen
 Ingesloten 2 koffiebinnen."

Uit de vijftiger jaren een kaart van Hotel-pension "'t Zonnehoogt", eigenaar D. Voortman, van Lyndenlaan 9. Op de achterkant is met balpen genoteerd: De pensionprijs bedraagt f 8,- per persoon per dag. Met volledig pension.

In Soesterberg, met onbelemmerd zicht op het vliegveld, nodigt Theehuis "Soesterdal" ons uit op het ruime terras.

Veel kaarten uiteraard van "'t Zwaantje" dat zijn telefoonnummer uit de dertiger jaren nooit echt kwijt geraakt is; toen kort en krachtig 18 en nu, 60 jaar later, 52181.

Nog ouder is een foto van Pension Nellystein aan de Amersfoortsestraat.

Om te besluiten een kaart uit 1923, die moeilijk in een vaste rubriek onder te brengen is, verzonden door Nellie, die als tijdelijk adres opgeeft: Kermis terrein Soestdijk. Misschien hetzelfde terrein aan de Dalweg, waar een jaar of 17 later kermis werd gehouden met o.a. Spooktrein en Vlooientheater.

Eind Mei 1942 was er kermis op de wei tussen Henr. Blaekweg

Zomers Buiten.

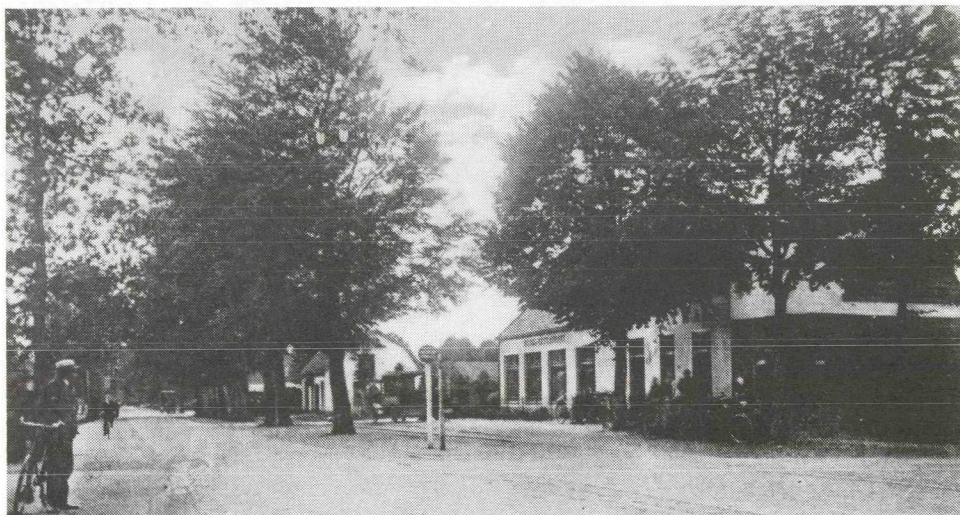
Hotel Pension 't Zonnehoogt.

en Ferd. Huijcklaan, maar we zijn nu bij een heel ander onderwerp aangeland: Kermis in Soest, waarover iemand anders hopelijk eens iets zal schrijven.

Hugo Schaaf

Theehuis Soesterdal.

Hotel 'De Zwaan' Soesterberg.

OPROEP

In ons familiearchief bevindt zich de hierbij afgebeelde foto, waarvan helaas de namen van de personen die daarop te zien zijn niet bekend zijn. Op de achterzijde staat geschreven "meheer en mevrouw", zonder verdere aanduiding.

Wie helpt mij aan de juiste namen van de op de foto afgebeelde personen, mogelijk bewoners van het huis Middelwijk? Wie weet waar de foto is gemaakt?

Ook andere gegevens over het huis Middelwijk zijn welkom, in het bijzonder over de periode vanaf ca. 1850 tot aan de afbraak.

Reacties graag naar:

G.J.M. Derks

Plattenburgerweg 17

6824 ER ARNHEM (tel. 085-644051)

